

FÜZI IZABELLA: A VURSTLITÓL A MOZIIG

A mozgókép őskora

SCHUBERT GUSZTÁV

A GENEZIS ISMERETE NÉLKÜL EGYIK MŰVÉSZETI ÁG SEM ÉRTELMEZHETŐ.

Régóta tudom, hogy Füzi Izabella az egyik legalaposabb magyar filmtörténész, az Apertúra online filmtudományi szemle vezetőjeként rendkívül kreatív szerkesztő, és nem melleleg a szegedi egyetem kitűnő tanára, de csak most megjelent könyve ébresztett rá, hogy a precizitás és tudományos kíváncsiság mellé kalandor természet is társul. Azt a kockázatot ugyanis csak egy vérbeli felfedező vállalhatja, hogy egy olyan veszélyes terepre merészkedjen, mint a magyar mozi 1896-ban kezdődő és az első világháború kezdetével lezáruló őskora, ahová az érdeklődés hiányában mindeddig nagyon kevés expedíció indult, hiszen a közhiedelem szerint *A táncz* ősfilmjén, néhány korai játékfilmen és dokumentumfelvételen kívül arrafelé nem sok látnivaló akad. *A Vurstlitól a moziig* kötet azonban alaposan rácsafol erre a közhelyre, a sivárnak és unalmasnak hitt távoli vidékről a szenvedélyes és kitartó kutató (bő tíz évig gyűjtve és elemelve a leleteket) igazi kincsekkel tért vissza.

Nem véletlenül, hiszen egészen más feltevéssel vágott a mozgókép őskorának felderítésébe, mint elődei. Nemeskürty István, Magyar Bálint, Kórháti Zsolt egyébként izgalmas tanulmányai alapvetően leíró jellegűek voltak (tényekben és adatokban természetesen ez a kötet is bővelkedik), és jobbra csak a magyar filmgyártás és forgalmazás korabeli történetét igyekeztek rekonstruálni. Filmtörténetet írni, filmeket elemezni nem lehetett módjuk, hiszen a magyar film korai mozgóképeinek, legyenek városképek, politikai események dokumentumai

vagy játékfilmek, döntő többsége a történelem vézskorszakaiban megsemmisült vagy elveszett.

De hogyan lehet akkor a „*vurstlitól a moziig*” tartó folyamatot nyomon követni? Füzi megtalálta a megoldást: ha nincsenek is filmek, a kulturális közeg, amelyben a magyar film megszületett és formát öltött, egyáltalán nem ismeretlen, sőt a korabeli újságcikkek, híradások, élménybeszámolók, viták, kritikák alapján meglehetősen jól dokumentált. Egy technikai találmány, egy új médium, egy új műfaj sohasem a semmiből keletkezik, és nem légtüres térben formálódik, mindig kölcsönhatások alakítják.

A kötet alcíme épp ezt jelzi: „a magyar vizuális tömegkultúra kibontakozása (1896-1914).” A szerző ennek megfelelően a korabeli vizuális művészetek minden létező (nem egy esetben mára már kihalt) fajtáját sorra veszi, kivéve a „fikciós filmet”. Amely – mint tudjuk – a korai mozgókép következő szakaszában (1914-18 között), lényegében uralkodó műfajává vált, egyszersmind véget vetve az első felvonás kísérletező szellemének és sokszínűségének.

Füzi önálló fejezeteket szentel a vizuális tömegkultúra akkoriban hallatlanul népszerű formáinak: a kiállításnak és a vurstlinak. (Elsősorban az 1896-os, az ezeréves honfoglalást és a 900 éves magyar királyságot ünneplő millenniumi kiállításnak, illetve a magántőkéből mellé épített Ó-Budavár szórakoztató negyedének.) A korszak közkedvelt látványosságának, a „panorámának” (nálunk mindmáig Feszty Árpád 1894-es körképe, *A magyarok bejövetele* a legis-

merőbb példája. A könyv is ezt elemzi alaposabban.) A díszmenetnek (legemlékezetesebb példái a Ferenc József „magyar király” tiszteletére rendezett 1896 júniusi hódoló díszmenet, valamint II. Rákóczi Ferenc hamvainak hazahozatala 1906-ban). Önálló fejezetet kapnak a film körüli viták és a nyilvános térben filmre vett, a díszmenetektől, ünnepi felvonulásoktól eltérően nem megrendezett események felvételei, az „utcafilmek”, „aktualitásfilmek” (mint az 1912-es „vérvörös csütörtök” tüntetés mozgóképei, amivel egy korabeli cikkíró szerint „a film belépett a történelembé”).

Füzi nem történelemkönyvet ír, de a mozgóképet formáló hatások közül az egyik legfontosabbat, a korabeli politikai és társadalmi viszonyokat is folyamatosan felidézi. A könyvet olvasva nem kérdés, hogy „a történelem is belépett a filmművészetbe”. A millennium monumentális és lehengerlő látványosságai, miközben felidéztek a dicső múltat, épp a „nemzeti nagylét” ellenében hatottak, és a tragikus közeljövőnek, a világháborúnak ágyaztak meg, mert a reálpolitikai helyét az ábrándok „ködfátyolképei” (ez is a korabeli vizuális kultúra egyik kedvelt műfaja volt) vették át. A polgárosodást feudális visszarendeződés, a gazdasági fejlődést a pangás követte, a törvény előtti egyenlőséget évszázados előjogok gátolták, a demokratikus intézményeket kikezdté az urambátyám korrupció, a patriotá büszkeség pedig nemzeti gögbe fordult. Nem csoda, ha ebben a légkörben a korszerű új média, a film is egyre inkább ódon szemlélettel telítődött.

A kötet kultúrtörténeti érdemei vitathatatlanok, de a *Vurstlitól a moziig* elsősorban mégiscsak filmkönyv, és ennek megfelelően az esztétikai szempont mindvégig dominál benne. Ráadásul a filmtudomány friss eredményeit tükrözi. (Ami persze egy Apertúra kötetnél igencsak természetes.) Az „új filmtörténetírás” (new film history) jegyében a mozgókép első korszakát nem a későbbi trendek és műfajok felől szemléli és minősíti „kezdetlegesnek”, hanem a versengő műfajok sokszínű, a kísérletezés szellemétől áthatott, izgalmas és termékeny periódusának látja. Amelyből a mi hasonlóképpen átmeneti, katikusnak érzett digitális korszakunk éppenséggel sokat tanulhat.

POMPEJI 2002. SZEGED. APERTÚRA KÖNYVEK 8.

